

Vastuullista ja elinvoimaista
**RAVIURHEILUA JA
HEVOSKASVATUSTA
SUOMESSA**

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	29.6. 2022
Tekijät	Vastuullista ja elinvoimaista raviurheilua ja hevoskasvatusta Suomessa selvittävä työryhmä, puheenjohtaja Juha Vidgrén, jäsenet Jaana Husu-Kallio ja Matti Lakkisto, sihteeri Ville Toivonen	
Julkaisun nimi	Vastuullista ja elinvoimaista raviurheilua ja hevoskasvatusta Suomessa selvittävän työryhmän loppuraportti	
Diaari/hankenumero	VN/26410/2021	
Sivumäärä	16	Kieli suomi
Asiasanat	Hevostalous, raviurheilu, hevostalouden edistäminen, hevoskasvatus	
Tiivistelmä	<p>Maa- ja metsätalousministeriö asetti 19.10. 2021 työryhmän, jonka tarkoituksena oli selvittää vastuullista ja elinvoimaista raviurheilua ja hevoskasvatusta Suomessa. Työryhmän toimiajaksi asetettiin 19.10. 2021 – 30.6. 2022.</p> <p>Työryhmän tehtävänä oli selvittää yhdeksää ministeriön asettamaa teemaa ja luoda tilannekuva sekä ehdotus toimenpiteistä hevostalouden vastuullisuuden ja elinvoimaisuuden edistämiseksi.</p> <p>Toimeksiantonsa mukaisesti työryhmä selvitti määriteltynä toimiaikanaan hevostalouden tilannetta ja sen kehittämisen mahdollisuuksia. Työryhmän toimiaikana tapahtuneet dramaattiset muutokset toimintaympäristössä ovat osaltaan vaikeuttaneet alan tilannetta ja tehneet ammattimaisen ravitoinnin harjoittamisen entistä haastavammaksi.</p> <p>Työryhmä esittää loppuraportissaan lukuisia toimenpiteitä ravitalouden kehittämiseksi. Esitetyt toimenpiteet liittyvät hevosalan tukikäytäntöihin, päätöksentekorakenteisiin, kilpailutoiminnan profilointiin sekä kilpailutarjontaan.</p>	
Kustannukset ja rahoitus	Työryhmän työstä aiheutuvat kulut maksetaan maa- ja metsätalousministeriön toimintamenomomentilta (30.01.01). Työryhmän jäsenten ja sihteerin matkakustannukset korvataan valtion matkustussäännön mukaisesti.	
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö	
Julkaisun myynti/ jakaja		

Kannen kuva:

Kuninkuusravit ovat yksi maailman suurimmista ravitapahtumista.

Kuvassa Vixeli ja Tapio Perttunen matkalla Seinäjoen Kuninkuusravien 2021 päätösmatkan voittoon.

KUVA IDA LAINE / SUOMEN HIPPOS

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	29.6. 2022
Författare	Arbetsgruppen för utredning av livskraftig travsport och hästuppfödning i Finland, ordförande Juha Vidgrén, medlemmar Jaana Husu-Kallio och Matti Lakkisto, sekreterare Ville Toivonen	
Publikation	Slutrapport från arbetsgruppen för utredning av livskraftig travsport och hästuppfödning i Finland	
Diaari/hankennumero	VN/26410/2021	
Sidoantal	16	Språk Finska
Nyckelord	hästhållning, travsport, främjande av hästhållning, hästuppfödning	
Referat	<p>Jord- och skogsbruksministeriet tillsatte den 19 oktober 2021 en arbetsgrupp för att göra en utredning om ansvarsfull och livskraftig travsport och hästuppfödning i Finland. Arbetsgruppen tillsattes för mandattiden 19.10.2021–30.6.2022.</p> <p>Arbetsgruppen hade till uppgift att utreda nio teman som ministeriet fastställt och att skapa en situationsbild och ett förslag om åtgärder för att främja ansvarsfullhet och livskraftighet i hästhållningen.</p> <p>I enlighet med sitt uppdrag redde arbetsgruppen under sin mandattid ut situationen inom hästhållningen och möjligheterna att utveckla den. Dramatiska förändringar i omvärlden under arbetsgruppens mandattid försvårade situationen i branschen och gjorde yrkesmässig travverksamhet allt svårare.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår i sin slutrapport flera åtgärder för utveckling av travnäringen. Åtgärderna som föreslås gäller stödformer för hästhållningen, strukturen för beslutsfattande, profilering av tävlingsverksamheten och tävlingsutbudet.</p>	
Kostnader och finansiering	Arbetsgruppens kostnader betalas med anslag under jord- och skogsbruksministeriets omkostnadsmoment (30.01.01). Arbetsgruppens medlemmar och sekreterare ersätts för resekostnaderna enligt statens resereglemente.	
Förlag	Jord- och skogsbruksministeriet	
Distribution		

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 19.10. 2021 työryhmän, jonka tarkoituksena oli selvittää vastuullista ja elinvoimaista raviurheilua ja hevospasvatusta Suomessa.

Työryhmän toimiajaksi asetettiin 19.10. 2021 – 30.6. 2022.

Työryhmän tehtävänä oli selvittää yhdeksää ministeriön asettamaa teemaa.

1. Toimintaympäristön muutoksiin vastaaminen
2. Ravikilpailutoiminnan mitoitus vastaamaan hevosmäärää
3. Raviratojen toiminnan rationalisointi ja yhteistyön mahdollisuudet
4. Kilpailu- ja valmennustoiminnan vastuullisuuden edistäminen
5. Nuoriso- ja harrastustoiminnan valtakunnallinen malli
6. Elinkeinotoiminnan edistäminen
7. Hevosten omistamisen ja kasvattamisen kannustimet tulevaisuudessa
8. Omistamisen ja kasvattamisen vastuullisuuden edistäminen
9. Koulutuksen ja neuvonnan toimintamallit

Työryhmän puheenjohtajana toimi hallituksen jäsen Juha Vidgrén. Työryhmän jäseniä olivat toimitusjohtaja Ilmari Halinen, kansliapäällikkö Jaana Husu-Kallio sekä maatalous- ja metsätieteiden maisteri Matti Lakkisto. Ilmari Halinen menehtyi 19.3. 2022, eikä hänen tilalleen työryhmään nimetty uutta jäsentä. Työryhmän sihteerinä toimi toimittaja Ville Toivonen. Työryhmä on kokoontunut loppuraportin jättämiseen mennessä 19 kertaa, joista 13 kertaa etäyhteyksien avulla. Työnsä tueksi työryhmä on haastatellut kymmeniä hevosalan ja raviurheilun asiantuntijoita alan eri sektoreilta.

Loppuraportti sisältää yhteenvedon työryhmän keskeisimmiksi katsomista toimenpide-ehdotuksista ravitalouden tulevaisuuden turvaamiseksi sekä asetuskirjassa mainittujen yhdeksän kohdan erillisen läpikäymisen.

Hevosalan jo valmiiksi haastava toimintaympäristö on muuttunut työryhmän toimiaikana radikaalisti. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on käynnistänyt hintojen nousun, jonka vaikutukset etenkin maatalouteen ovat dramaattisia. Hevostaloudessa kustannukset ovat nousseet varsinkin energian ja rehujen osalta merkittävästi.

Työryhmä on keskittynyt raviurheiluun, jonka rahoitus on MMM:n toimialaa. Hevosalaa koskevat haasteet ovat monilta osin samat myös ratsastuspuolella, esimerkiksi kustannustasoon ja eläinlääkäreiden saatuuteen liittyen.

Työryhmä luovuttaa Ilmari Halisen muistoa ja elämäntyötä kunnioittaen loppuraporttinsa maa- ja metsätalousministeriölle.

Helsingissä 29. päivänä kesäkuuta 2022

Juha Vidgrén

Jaana Husu-Kallio

Matti Lakkisto

Ville Toivonen

TYÖRYHMÄN KESKEISET HAVAINNOT

- 1. Hevonen edelle ravikeskustelussa.** Hevosella on suuri merkitys hyvinvoinnin tuottajana yhteiskunnassa, ja hevosen painoarvo on nostettava kärkeen ravialasta puhuttaessa. Hevosen hyvinvoinnin tulee olla ravitalouden aito ykkösasia, myös alan yleisen hyväksyttävyyden kannalta.
- 2. Enemmän irti tukieuroista.** Raviratojen nykyisellä tukimallilla on passivoitava ja vanhoja rakenteita ylläpitävä vaikutus. Tukirakenteen painopistettä siirtämällä ja ympäri vuoden ajavien ratojen määrää vähentämällä saadaan kokonaisuudesta enemmän irti. Raviratojen toiminta on saatava tehokkaammaksi hyvän sään aikana.
- 3. Rakenteiden on uudistuttava.** Suomen Hippoksen ripeä rakenteellinen uudistus tarvitaan viimeistään nyt, kun toimintaympäristö muuttuu vauhdilla.
- 4. Ravit hevosten luo.** Kilpailupäivien jakamiselle ratojen kesken on luotava selkeät perusteet ja mittarit. Ajetaan kilpaa siellä, missä on hevosia ja valmentajia.
- 5. Vähemmän päiviä, enemmän euroja.** Kilpailevien hevosten määrä on laskenut ja myös ravipäiviä on syytä vähentää. Palkintoeuroja eri tavalla kohdentamalla saadaan enemmän parempien palkintojen ravipäiviä, jotka luovat ammattimaisen toiminnan edellytyksiä.
- 6. Strategiat sanoista teoiksi.** Suomen Hippoksella on hyvä strategia ja vastuullisuusohjelma, mutta ne täytyy myös saada siirrettyä alan arkeen. Etenkin nuorten saaminen mukaan alalle ja sen päätöksentekijöiksi on elintärkeää. Vastuullisuuden mittareiksi tarvitaan laatujärjestelmä, joka varmistaa hevosten ja ihmisten oikeanlaisen kohtelun.
- 7. Divisioonat takaisin ja lisää lähtöjä tammoille.** Kilpailutarjonnan parannuksilla luodaan hevosille ansaintamahdollisuuksia ja edistetään hevosten kysyntää.
- 8. Erilaisia tapahtumia erilaisille raviurheilijoille.** Raviurheilussa pitää olla mahdollisuus tähdätä kansainväliselle huipulle, toimia arjessa ammattimaisesti ja myös harrastaa mielekkäästi. Kaikkien ravien ei tarvitse palvella kaikkia, mutta kaikille on oltava mielekästä tarjontaa.
- 9. Ollaan valmiita muutokseen.** Veikkauksen monopoli ja ravitalouden nykyinen rahoitusmalli tuskin kestävät ikuisesti. Ravialan tulee aktiivisesti ennakoida tilanteiden muuttumista ja olla valmiina reagoimaan.
- 10. Nykymallilla ei voida jatkaa, mutta alalla on hyvä tulevaisuus!** Tarvitaan rohkeutta uudistua ja tehdä oikeita päätöksiä. Keskinäisellä kinastelulla alaa ei luotsata eteenpäin.

Työryhmän asettamispäätöksessä määriteltyjen tehtäväkohtien läpikäynti

1. TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOKSIIN VASTAAMINEN

Nykytilanne

Ravitalouden rahoitusmallilla on pitkä historia ja laaja yhteiskunnallinen hyväksyntä. Ravialan organisaatioilla, aiemmin raviurheilun ja hevostalouden keskusjärjestö Suomen Hippos ry:llä ja myöhemmin sen omistamalla Fintoto Oy:llä oli oikeus hevosvedonlyönnin järjestämiseen Suomessa, ja alan rahoituspohja on muodostunut hevospelien tuotoista.

Rahoitusmalli muuttui pääosin valtiontukipohjaiseksi vuonna 2017, jolloin uusi Veikkaus perustettiin. Kun Fintoto yhdistettiin entisen Veikkauksen ja RAY:n kanssa osaksi uutta Veikkausta, ratkaisu ei ollut raviyhteisölle helppo. Ennen uuden peliyhtiön perustamista käydyissä neuvotteluissa laadittiin yhteisymmärryspöytäkirja edunsaajien keskinäisestä jakosuhteesta. Sopimuksen mukaan neljä prosenttia Veikkaus Oy:n tuotosta käytetään hevoskasvatukseen ja hevosurheilun edistämiseen. Myöhemmin asia on kirjattu arpajaislakiin.

Hevostalouden saaman tuen kokonaismäärä on ollut noin 40 miljoonaa euroa vuodessa. Alkuvuodesta 2021 Erkki Liikasen johtama rahapelitoiminnan tuottojen vähenemisen vaikutuksia selvittänyt työryhmä esitti rahapelituottojen ohjaamista valtion yleiskatteellisiksi tuloiksi ja edunsaajien rahoituksen siirtämistä budjetin kehysmenettelyn piiriin. Alkuvuodesta 2022 tehdyn parlamentaarisen päätöksen mukaan rahapelien tuotoilla toimivien avustuksensaajien rahoituksen on linjattu säilyvän nykytasollaan vuoteen 2026 asti.

Arpajaislain 17 c §:n mukaan hevoskasvatukseen ja hevosurheilun edistämiseen tarkoitettua tuotosta osoitetaan vähintään 95 prosenttia raviurheilun ja hevoskasvatukseen keskusjärjestölle (Suomen Hippos ry) sekä tämän jäsenyhteisöille. Nykymallissa Hippos tekee MMM:lle vuosittain esityksen avustuksen jakosuunnitelmasta.

Työryhmän havainnot

Toimintaympäristö on muuttunut peliyhtiöiden yhdistämisen jälkeen nopeammin ja enemmän kuin saatettiin ennakoida. Veikkauksen tuotto on laskenut. Samaan aikaan kritiikki rahapelaamisen monopolijärjestelmää sekä erilaisten yhteiskunnan toimintojen rahapelituotoilla rahoittamista kohtaan on voimakkaasti kasvanut.

Hevospelit ovat pääsääntöisesti asiantuntijapelejä, eivätkä ne sellaisina ole yhtä alttiita ongelmalaamiselle kuin esimerkiksi peliautomaatit. Keskustelu pelihaittojen ennaltaehkäisystä, pelituottoihin perustuvasta rahoitusmallista ja rahoituksen tasosta kuitenkin luonnollisesti koskee kaikkia peliyhtiön edunsaajia.

Suoraan valtion budjetista tulevan rahoitusmallin tulevaisuus ja sen pitkän aikavälin taso ovat epävarmoja. Tähänastiseen, noin 40 miljoonan euron budjettirahoituksen tasoon tuudittautuminen on pitkän päälle epärealistista tämän hetken talous- ja pelimarkkinatilanteessa.

Hevosalan kannalta tärkeää on vaikuttavuuden osoittaminen. Koko hevosalan lasketaan työllistävän Suomessa 14 000 – 15 000 ihmistä, ja kotimaisia hevosrehuja ostetaan suoraan maataloilta noin 50 miljoonalla eurolla vuodessa. Koko hevostalouden liikevaihdon lasketaan olevan yli 800 miljoonaa euroa vuodessa. Hevosala on merkittävä työllistäjä ja maaseudun ja kaupungin yhdistäjä, ja hevonen itsessään luo hyvinvointia. Alan ja sen saaman tuen taloudellinen vaikuttavuus kuitenkin tulee pystyä osoittamaan uskottavilla mittareilla.

Ammattimaisen ja elinvoimaisen ravitalouden kannalta oleellisinta on palkintojenmaksukyvyyn varmistaminen. Vuonna 2022 palkintotukia maksetaan yhteensä 20,9 miljoonaa euroa, mikä on käytännössä puolet hevostalouden valtiontuesta. Toimintaa tehostettaessa palkintotason leikkaamisen tulee olla viimesijainen konsti.

Tehokkuutta ja vaikuttavuutta alalle tulee työryhmän mukaan hakea kilpailutoimintaa kehittämällä, raviratoja ja ravitapahtumia uudella tavalla profiloimalla sekä tukijärjestelmää uudistamalla.

Monet työryhmän kuulemista asiantuntijoista kiinnittivät huomiota Suomen Hippoksen järjestörakenteeseen ja päätöksenteon ongelmiin. Asiaan on vuosikymmenten saatossa puututtu useaan otteeseen niin järjestön toiminnassa ilmenneitä vaikeuksia selvittäneiden ulkopuolisten konsulttien toimesta, kuin myös järjestön omien selvityshankkeiden puitteissa. Mitkään monista yrityksistä ajantasaistaa päätöksenteon rakenteita eivät kuitenkaan ole johtaneet järjestön sääntöjen uudistamiseen siten, että kritiikin kohteena olleet jäsenyhteisöjen äänivaltaan ja toimielinten toimivaltasuhteisiin liittyvät kysymykset olisivat tulleet ratkaistuksi.

Työryhmä toteaaakin, että keskusjärjestön mahdollisuus toimia aktiivisesti hevosalan keskeisenä vaikuttajana ja edunvalvojana edellyttää järjestön sääntöjen, jäsenjärjestöjen äänivallan ja toimielinten keskinäisen toimivallan merkittävää tarkistamista. Uudistuksen tulee vastata yhdistystoiminnan yleisiä periaatteita päätösvallan ja siihen liittyvän vastuun tasapainoisesta jakautumisesta järjestön sisällä ja varmistaa siten päätöksenteon sujuvuus kaikissa tilanteissa.

Työryhmä suhtautuu suurella varauksella Suomen Hippoksen kykyyn uudistua. Ministeriön onkin syytä alkaa valmistella vaihtoehtoisia malleja ravitalouden dynaamisuuden varmistamiseksi, jos Hippos ei riipeästi kykene rakenteellisiin uudistuksiin. Vaihtoehtoja ovat esimerkiksi hevostalouden tukien jakoesityksen valmisteluvoikeuden ottaminen pois Hippokselta tai Ruotsin mallin mukaisesti uuden ravikeskusjärjestön perustaminen vanhan organisaation tilalle. Työryhmä toteaa kaikkien muiden Suomeen verrattavissa olevien ravimaiden pystyneen uudistamaan päätäntärakenteitaan viime vuosikymmenten aikana.

Työryhmä muistuttaa myös vedonlyöntimarkkinoiden muutokseen varautumisen tärkeydestä. EU:n suhtautuminen pelimonopoleihin tulee todennäköisesti tulevaisuudessa muuttumaan. Veikkauksen monopoliaseman tulevaisuus on epävarma, ja lisenssijärjestelmään siirtyminen vaikuttaa jollakin aikavälillä todennäköiseltä. Ravialan on syytä varautua pelimarkkinoiden mahdollisiin muutoksiin ylläpitämällä erilaisia vaihtoehtoja tulevaisuuden toimintamalleista. Suomalaisen raviurheilun tulee varmistaa kykynsä tuottaa laadukasta urheilua, joka on kiinnostavaa myös vedonlyönnin kohteena, kuitenkin ongelmapeelaamista ennaltaehkäisevää työtä jatkaen.

Pelimarkkinoiden mahdollisesti avautuessa suomalaisen raviurheilun luonteva yhteistyötaho voi Veikkauksen lisäksi olla esimerkiksi Ruotsin ravipeliyhtiö ATG. Kansainvälisten yhteistyömallien mahdollisuutta tulee aktiivisesti ylläpitää, luontevimpina kumppaneina muut Pohjoismaat.

2. RAVIKILPAILUTOIMINNAN MITOITUS VASTAAMAAN HEVOSMÄÄRÄÄ

Nykytilanne

Kilpailevien hevosten määrä on laskenut viime vuosina. Vuonna 2015 kilpaili 6882 hevosta, vuonna 2021 kilpaili 5623 hevosta. Kilpailusuoritusten määrä on laskenut, ja sen ennakoidaan laskevan vielä pari vuotta, koska kilpailuikään tulevien hevosikäluokkien koot ovat pudonneet. Syntyvien varsojen määrän lasku on viime vuosina pysähtynyt, joten kilpailusuoritusten määrän voi odottaa tasaantuvan vuoden 2024 ennustetulle tasolle. Suomen Hippoksen laatiman ennusteen mukaan vuonna 2024 olisi noin 41 800 kilpailusuoritusta, kun vuonna 2019 määrä oli 53 700 kilpailusuoritusta.

Vuonna 2021 järjestettiin 472 totoravit ja yhteensä 4700 totoravilähtöä. Vuoden 2022 ravikalenterissa on 475 totoravit, joista maakuntaradat ajavat 429 kilpailupäivää. Suomessa ajetaan totoravit 363 päivänä vuodessa, ainoastaan jouluaattona ja joulupäivänä ei kilpailla.

Työryhmän havainnot

Hevoskannan kehityksen perusteella ravipäiviä tulee hallitusti vähentää. Suomen Hippoksen vuodelle 2024 ennustama 41 800 kilpailusuoritusta tarkoittaa noin 3800 ravilähtöä eli maksimissaan noin 400 totoravitahtumaa vuodessa.

Ravikilpailukokonaisuuden kannalta on tärkeää järjestää jatkossakin raveja Suomessa käytännössä vuoden jokaisena päivänä. Kilpailupäivien vähentäminen on syytä aloittaa maakuntaratojen Toto4-profiililla ajettavia kilpailupäiviä vähentämällä.

3. RAVIRATOJEN TOIMINNAN RATIONALISOINTI JA YHTEISTYÖN MAHDOLLISUUDET

Nykytilanne

Suomessa raveja järjestää 19 maakuntaravirataa, joista valtaosa ajaa kilpaa ympäri vuoden. Maakuntaradoilla ajetaan vuonna 2022 yhteensä 429 kilpailupäivää. Maakuntaradoille maksetaan toimintatukea yhteensä 10,46 miljoonaa euroa. Raviradoista eniten toimintatukea saa Vermon Ravirata Oy (1 866 030 euroa, 58 kilpailupäivää), vähiten Kainuun Ravirata Oy (166 887 euroa, 8 kilpailupäivää). Lisäksi maakuntaradoille maksetaan investointitukea, jota on vuodelle 2022 budjetoitu 1,18 miljoonaa euroa.

Maakuntaratojen lisäksi Suomessa on 22 kesärataa, jotka ajavat yhteensä 46 kilpailupäivää. Kesäraviradoille maksetaan toimintatukea yhteensä 557 635 euroa.

Työryhmän havainnot

Nykytilassa toimintatuki käytännössä seuraa ravipäiviä, joten raviratojen intresseissä on pitää kiinni kilpailupäivistään. Maakuntaradoille maksetaan toimintatukea keskimäärin lähes 25 000 euroa per kilpailupäivä.

Työryhmä näkee nykyisellä toimintatukimallilla raviratoja passivoittavan ja vanhoja rakenteita ylläpitävän vaikutuksen. Raviratojen tukijärjestelmää olisi työryhmän näkemyksen mukaan syytä muuttaa enemmän investointitukiin painottuvaksi.

Nykyisen kaltaista toimintatukea on syytä maksaa suoraan hevosten hyvinvointiin ja kilpailuolosuhteisiin liittyviin kuluihin, kuten varsinaisen raviradan sekä tallialueen olosuhteiden hoitoon. Muilta osin raviratojen täytyy löytää uusia ansaintamalleja ja sopeuttaa toimintaansa. Tätä siirtymää voidaan edistää investointituen osuutta alan tukirakenteessa kasvattamalla. Raviradat ovat ravitalouden keskeisiä toimijoita, mutta nykyinen rahoitusjärjestelmä on pitkän päälle kestävämmällä pohjalla.

Työryhmä näkee aiheelliseksi kilpailukalenterin rakentamisen niin, että eri radoilla ajettavien kilpailupäivien määrät perustuisivat laadullisiin mittareihin. Nykyisin kilpailupäivien määrät eivät perustu määrällisiin tai laadullisiin mittareihin, vaan hyvinkin erilaisilla hevosalueluilla toimivat radat voivat ajaa saman määrän raveja lähinnä historiallisista syistä. Kilpailupäivien jakoperusteiksi on käytettävissä paljon erilaista dataa, esimerkiksi radan alueella toimivien valmentajien, heidän valmentamiensa hevosten ja alueen tuottamien kilpailusuoritusten osalta.

On myös syytä pohtia vakavasti, kuinka monen raviradan on järkevää ajaa kilpaa ympäri vuoden. Nyky-mallissa toiminta- ja investointituet jakautuvat niin monelle radalle, että toiminnan aitoa kehittämistä ei juurikaan tapahdu. Keskittämällä aiempaa enemmän kilpailutoimintaa ja kehittämisen resursseja 6 – 8 ympäristöltään hevos- ja valmentajarikkaimmalle raviradalle pystyttäisiin luomaan aktiivisia ja elinvoimaisia ravikeskuksia. Nämä pystyisivät panostamaan nykyistä paremmin hevosten ja niiden taustajoukkojen olosuhteisiin ja palvelisivat ravimaantieteellisen palvelurakenteen kokonaisuutta aiempaa paremmin.

Työryhmän esittämä resurssien uudelleenkohdistaminen ei tarkoita kilpailutoiminnan alasajoa muillakaan radoilla. Työryhmä tiedostaa kaikkien ratojen tärkeyden kilpailu- ja harjoitusmahdollisuuksien tarjoajina sekä lajin elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. Osalla radoista on kuitenkin syytä arvioida toiminnan ympärivuotisuuden mielekkyyttä sen vaatimiin panostuksiin nähden.

Maakuntaratojen toimintaa mahdollisesti optimoitaessa tulee huolehtia siitä, että jokainen rata saa säilyttää parhaiten toimivat ravipäivänsä ja tapahtumansa, jotka yleensä luovat pohjan ulkopuolisen rahoituksen hankkimiselle. Sama koskee kesäraviratoja, jotka ovat alalle tärkeitä positiivisia näyteikkunoita ja toteuttavat tehtävänsä verraten kustannustehokkaasti.

Työryhmä arvioi raviratojen alueellisessa yhteistyössä olevan runsaasti potentiaalia. Vaihtoehtona on, että saman alueen raviradat sopivat keskenään kilpailutoiminnan järjestämisestä ja alueen tukien jakautumisesta, jolloin kokonaisuutta voidaan arvioida nykymallia kokonaisvaltaisemmin. Lisäksi ainakin taloushallinnossa ja kilpailutoiminnan suunnittelemisessa on runsaasti synergiapotentiaalia.

Raviratojen yhteistyössä ongelmana ovat ratojen erilaiset omistus- ja taloustilanteet sekä hyvin vaihteleva korjausvelkatilanne. Työryhmä näkee ongelmana myös sen, että ratojen arvioimat investointitarpeet eivät perustu alalla selkeästi määriteltyihin yhteisiin mittareihin, vaan radat arvioivat olosuhteitaan ja investointitarpeitaan omista lähtökohdistaan. Tilanteen selkiyttämiseksi olisi syytä luoda yhteiset laatumittarit ja teettää ratojen tilanteista ulkopuolinen arvio.

4. KILPAILU- JA VALMENNUSTOIMINNAN VASTUULLISUUDEN EDISTÄMINEN

Raviurheilussa vastuullisuuden tärkeimpiä elementtejä ovat hevosten hyvinvointi, alalla toimivien ihmisten hyvinvointi sekä ekologisesti ja taloudellisesti vastuullinen toiminta. Suomen Hippoksen alkuvuodesta 2022 julkaisema Raviurheilun ja hevoskasvatuksen vastuullisuusohjelma on hyvä kokonaisuus, joka myös täytyy saada siirrettyä ohjelmatasolta kiinteäksi osaksi alan arkea.

Osana pohjoismaista ravikulttuuria raviurheilu on Suomessa hoitanut tehtävänsä hevosen hyvinvoinnin osalta mallikkaasti. Työryhmä toteaa raveissa toteutetun ajotapojen sääntöuudistuksen olleen hyvä askel oikeaan suuntaan.

Hyvinvoiva hevonen on lajin yleisen hyväksyttävyyden elinehto. Hevosalan tulee pyrkiä hevosen hyvinvointikeskustelun kärkeen ja suuntaa näyttämään, kun viime aikoina ala on ajoittain joutunut reagoijan osaan. Hyvinvoinnin suuntaviivat tulee tulla uskottavasti alan sisältä. Suuressa roolissa ovat ammattitaitoiset kilpailueläinlääkärit ja Suomen Hippoksen eläinlääkärit, joilla tulee olla asianmukaiset resurssit ja ajantasainen käsitys ravihevosten hyvinvointiasioista sekä niihin mahdollisesti liittyvistä ongelmista.

Kilpailutoiminnan vastuullisuuteen liittyy vahvasti myös kilpailutarjonnan suunnitteleminen. Hevosten, ihmisten, ympäristön ja talouden kannalta on tärkeää keskittää entistä paremmin raveja niille alueille, joilla on paljon hevosia.

Ravialan vastuullisuuden valvonta on osittain liian sattumanvaraista. Suomen Hippoksella on lisenssi-järjestelmä, mutta sen vuosittainen seuranta rajoittuu varsin suppeaan yritystoiminnan perusasioiden tarkastamiseen. Vastuullisuusvalvontaa ja vastuullisuuskoulutusta olisi syytä viedä nykyistä pidemmälle, esimerkiksi Suomen Ratsastajainliiton Laatutalli-ohjelman tapaan. Toimivan laatujärjestelmän kehittäminen on hevosten, alan työntekijöiden, hevosomistajien ja ympäristön hyvinvoinnin etu. Alan oman laatujärjestelmän vaatimusten tulee olla lainsäädännön edellyttämää minimitasoa korkeammalla.

5. NUORISO- JA HARRASTUSTOIMINNAN VALTAKUNNALLINEN MALLI

Nykytilanne

Suomen Hippoksen alaisia ravikouluja on valtakunnallisesti seitsemän, näistä neljä toimii fyysisesti raviratojen yhteydessä. Kilpailevien ponien ja poniohjastajien määrät ovat viime vuosina laskeneet. Hippos on määritellyt tavoitetasoksi nuorisotyössä mukana olevien alle 25-vuotiaiden jäsenmäärän kasvattamisen kymmenellä prosentilla vuodessa.

Osa raviratojen toimintatuesta on määritelty nuorisotyöhön käytettäväksi.

Suomen Hippoksen valtuuskunnassa on nuorisoedustaja, jolla ei kuitenkaan ole äänioikeutta. Hippoksen strategiaan on linjattu nuorten saaminen vahvasti mukaan toimintaan ja vaikuttamiseen.

Työryhmän havainnot

Hippoksen strategiaan linjattu maininta nuorten saamisesta mukaan toimintaan ja vaikuttamiseen on oikea, mutta toimenpiteitä sen toteuttamiseksi tulee kehittää. On aidosti ymmärrettävä nuorisotyön tärkeys lajisuosion ja yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden kannalta ja tuotava nuorisotyö aiempaa tärkeämmäksi osaksi toimintaa sen kaikilla tasoilla. Nuorten saamiseksi mukaan lajin pariin on pohdittava ja löydettävä nykynuoria puhuttelevia keinoja.

Nuorisotoiminnan resurssien kohdentuminen todelliseen raviurheilun nuorisotyöhön on varmistettava. Resurssien lisäksi Hippoksen tulee panostaa entistä enemmän valtakunnallisten toimintamallien luomiseen esimerkiksi ravikoulujen osalta.

Päätöksenteossa nuoret on saatava mukaan paljon entistä paremmin. Mallia voi ottaa Ruotsin ravikeskusjärjestö ST:stä, jonka hallituksessa on vuodesta 2014 alkaen ollut kaksi nuorisojäsentä.

Virallisten rakenteiden ulkopuolella kaikkien ravitoimijoiden on varmistettava, että raviurheilu on jokaiselle hyvä ja turvallinen harrastus. Raviurheilu on tasa-arvoinen laji, jossa ollaan ikään ja sukupuoleen katsomatta samalla viivalla. Alan vetovoimatekijänä on itse hevonen, joka ei varmasti syrji ketään.

6. ELINKEINOTOIMINNAN EDISTÄMINEN

Nykytilanne

Vuonna 2020 Suomessa arvioitiin olevan noin 74 000 hevosta ja 16 000 hevostallia. Suomenhevosten kokonaismääräksi arvioidaan 19 000 hevosta ja lämminveristen ravihevosten määräksi 25 000 hevosta. Jollakin tavalla ravitalouden vaikutuspiirissä ovat käytännössä kaikki lämminveriset ravihevoset ja valtaosa suomenhevosista, joten ravitalouden voi todeta suoraan koskevan hieman yli puolta kaikista Suomen hevosista.

Raviurheilu työllistää mm. ravivalmentajia ja -ohjastajia, hevosenhoitajia, hoitotalliyrittäjiä, viljelijöitä ja rehuvalmistajia ja -kauppiaita, kengittäjiä, eläinlääkäreitä, oriasemayrittäjiä ja monia muita ammattiryhmiä. Hevosten omistaminen ja kasvattaminen sinänsä ovat Suomessa pääosin harrastuksia.

Suomalainen raviurheiluosaaminen on perinteisesti hyvin tasokasta ja kansainvälisesti arvostettua. Raviurheilussa kilpailevat rinta rinnan ammattilaiset ja amatöörit, ja Suomessa on tunnetusti erittäin taitavia raviurheilijoita sekä ammattilaisina että amatööreinä. Ammattivalmentajia ja -ohjastajia on Suomen Hippoksen lisenssiluokituksen mukaan vuonna 2022 yhteensä 248.

Työryhmän havainnot

Työryhmä painottaa ravialan olevan kiinteässä yhteydessä muuhun suomalaiseen hevostoimintaan. Hevostaloudella on suuri merkitys aluetaloudelle mm. ratsastusurheilun ja ratsastuskoulujen, matkailutoiminnan ja hyvinvointipalveluiden kautta. Hyvinvoiva raviurheilu on elintärkeä osa hevostalouskokonaisuutta, jonka kerrannaisvaikutukset ovat merkittävät.

Ravitalouden elinkeinotoiminta on muuttunut jatkuvasti haastavammaksi kustannustason nousun myötä, ja tilanne muuttuu edelleen vaikeammaksi. Työryhmä näkee koko ravitalouteen liittyvän tuotantoketjun hyvinvoinnin lähtevän hyvinvoivasta kilpaurheilusta, josta lajin elinkelpoisuus ja investointiuskottavuus kumpuavat.

Ammattimaisen raviurheilun varmistamiseksi työryhmä kaipaa kilpailutarjonnan uudenlaista profilointia. Työryhmä muistuttaa raviurheilun perusleivän koostuvan suurelta osin maanantain, tiistain, torstain ja perjantain Toto5-raveista (vuonna 2022 palkintotuki 25 000 € per päivä), ja niiden palkintotaso on jäänyt laahaamaan etenkin nousseisiin kustannuksiin nähden. Jos viikoittain suuressa osassa maata viikon pääravien ykköspalkintotaso on 1000 euron luokkaa, se ei riitä ylläpitämään uskottavan elinkeinotoiminnan edellytyksiä.

Korkeammilla palkinnoilla ajetaan lauantaisin Toto75-raveissa (palkintotuki 96 000 € per päivä) ja keskiviikkoisin Vermossa ajettavissa Toto65-raveissa (palkintotuki 53 000 € per päivä). Toto75-ravit kiertävät eri raviradoilla ympäri Suomea, ja niiden osuminen omalle vaikutusalueelle vaihtelee alueittain. Eteläranikolla sijaitsevan Vermon Toto65-ravien vaikutusalue taas on pienentynyt. Vermon vaikutuspiirissä on edelleen paljon valmentajia ja hevosia, mutta reviiiri, jolta Vermossa kilpaillaan, on kustannusten nousun myötä kutistunut selvästi.

Ongelma korostuu Pohjanmaa – Keski-Suomi – Savo -akselilla, jossa on paljon hevosia, mutta kilpailutoiminta pohjautuu pitkälti Toto5-päiviin. Työryhmä näkeekin tärkeänä pystyä nostamaan lauantain ja keskiviikon lisäksi vähintään yhden ravipäivän profiilia ja palkintotasoa viikossa. Lisäprofiilipäiviä on syytä painottaa alueille, joilla on paljon hevosia ja valmentajia.

Resursseja profiilipäiviin voidaan vapauttaa maakuntaratojen matalamman profiilin kilpailupäiviä eli Toto4-päiviä (palkintotuki 19 000 € per päivä) vähentämällä.

Lisäksi vaihtoehtona palkintoresurssien uudelleen ohjaamiseen on sunnuntain pyhittäminen kesän ulkopuolella matalamman palkintotason kilpailupäiväksi. Matalamman profiilin ravit tarjoaisivat aloitteleville hevosille ja ohjastajille kilpailu- ja harrastusmahdollisuuksia. Työryhmä korostaa, että matalamman profiilin ravipäivien järjestämisen tulee olla kaikkien ratojen vastuulla, ei vain pienten ratojen tehtävänä.

Työryhmä painottaa, että kilpailutarjonnassa tulee kaikkiaan huomioida raviurheilua harjoitettavan erilaisilla tasoilla. Tarjonnan tulee huomioida terävä huipputaso (suurkilpailut, T75- ja T65-ravit), sen takana tapahtuva arjen ammattimainen kilpailutoiminta (T5-ravit) ja myös laaja harrastuspohja, jonka ylläpitämiseksi on oltava mielekkäitä kilpailumahdollisuuksia. Kilpailutarjontaa olisikin mahdollista profiloida nykyistä mallia toimivammaksi.

Työryhmä korostaa, että ammattimainen toiminta ei tarkoita pelkästään varsinaista ammattilaisuutta. Suomalaisen raviurheilun perustana ovat perinteisesti olleet osaavat ja tavoitteelliset amatööri, joiden tilannetta uudenlainen profilointi myös parantaisi. Työryhmä painottaa ammattilaisten ja amatöörien intressien olevan lajin parissa samat. Hyvinvoiva raviurheilu on elinehto kaikille ravialan toimijoille, ja vastakkainasettelun luominen on turhaa.

7. HEVOSTEN OMISTAMISEN JA KASVATTAMISEN KANNUSTIMET TULEVAISUUDESSA

Ravihevosten omistamisen ja kasvattamisen tärkeimmät kannustimet ovat hyvinvoiva hevonen ja elinvoimainen kilpaurheilu. Nykyisen palkintotason turvaaminen ja sen entistä parempi kohdistaminen on omistamisen ja kasvattamisen suhteen avainasia. Alan yleiset näkymät vaikuttavat suoraan varsojen kysyntään ja sitä kautta kasvattajien tilanteeseen.

Hevoskasvattajille maksettiin vuonna 2021 Suomen Hippoksen kautta kasvatustukina yhteensä 2,6 miljoonaa euroa. Suurin osa kasvattajien tuesta maksetaan suoritusperusteisina kasvattajapalkintoina, minkä lisäksi Hippos maksaa MMM:n tuesta tietyin perustein tammapalkkioita osalle astutetuista tammoista.

Syntyvien suomenhevosvarsojen määrä on vakiintunut viime vuosina 1000 – 1100 varsan välille ja syntyvien lämminveriravureiden määrä 900 – 1000 varsan välille. Nykyistä syntyvien varsojen määrää voi pitää uskottavan ravitalouden kannalta minimitasona, etenkin kansallisen alkuperäisrodun suomenhevosen osalta. Juoksijalinja on suomenhevosen neljästä jalostussuunnasta ylivoimaisesti suurin, ja raviurheilun merkitys suomenhevoselle on ratkaiseva.

Raviurheilussa maksettavat kasvatustuet ovat painottuneet suoritusperusteisiin, mitä työryhmä pitää oikeana linjana. Kasvattajapalkintojen nykytasoa (5 – 15 prosenttia kasvattien ansaitsemista palkintorahoista hevosen iästä riippuen) työryhmä pitää kasvatusta edistävänä, samoin viime vuosina käyttöön tullutta kasvattajapalkinnon ikäporrastusta. Kasvattajapalkintojen maksatuksessa olisi toivottavaa päästä vähintään kaksi kertaa vuodessa maksamisen rytmiin. Nykyisin kasvattajapalkinnot maksetaan takautuvasti kerran vuodessa.

Kilpailevien hevosten omistajien määrä on pudonnut viime vuosina selvästi. Tallinimien ja muiden yhteisöjen suhteellinen osuus omistajista on kasvanut yksittäisiin henkilöihin verrattuna, mutta myös yhteisöomistajat ovat lukumäärällisesti vähentyneet.

Työryhmä näkee kilpailutarjonnan uudistamisessa työkaluja omistamisen ja kasvattamisen houkuttelevuuden parantamiseksi.

Yksi toimista on lakkautetun 75-divisioonajärjestelmän palauttaminen. Divisioonajärjestelmä toi kilpailutarjontaan ennakoitavuutta, mahdollisuuksia kilpailla tavallista paremmista palkinnoista ja hevosille nykyistä paremmat mahdollisuudet päästä etenemään urallaan nousujohteisesti. Kun divisioonajärjestelmää ei ole, kilpailutarjonnan ennustettavuus on kärsinyt huomattavasti, mikä vähentää myös halukkuutta kilpahevosten hankintaan.

Työryhmä näkee nuorten hevosten ja tammojen nykyistä paremman polun tärkeänä tekijänä varsojen kysynnän ja sen myötä kasvatuksen tukemiseksi. Nuorille hevosille tarvitaan molemmissa roduissa aiempaa enemmän kilpailumahdollisuuksia saman ikäisiä ja samaa sukupuolta olevia hevosia vastaan. Ongelma korostuu etenkin suomenhevosissa, joiden kilpailutarjonta ei perinteisesti ole tukenut tammavarsujen kysyntää. Kattavat kilpailumahdollisuudet saman ikäisiä tammoja vastaan parantaisivat nuorten suomenhevosten starttiin tuleamista ja sen myötä edistäisivät niiden kaupallisuutta.

8. OMISTAMISEN JA KASVATTAMISEN VASTUULLISUUDEN EDISTÄMINEN

Hevosen hankkiminen tarkoittaa aina suurta vastuuta. Hevosen omistaja sitoutuu hevosen hyvinvoinnin varmistamiseen. Hevosen pitäminen on kallista, eikä hevosta tule hankkia tuntematta hevosen pitämisen edellytyksiä.

Koulutuksen ja neuvonnan kehittämisen kautta on pyrittävä varmistamaan, että jokainen hevosen hankkiva ymmärtää hevosen tarpeet ja hevosen omistamisen vaatimukset. Vastuulliseen hevosenomistamiseen kuuluu, että hevosia ei myöskään myydä tai anneta ihmisille, joilla ei ole mahdollisuuksia hevosen asianmukaiseen pitämiseen.

Jokaisen hevosten ystävän velvollisuus on puuttua hevosten oloissa tai käsittelyssä havaittuihin epäkohtiin. Raportoimisen kanavat on saatava mahdollisimman helpoiksi ja toimiviksi.

Hevosten hyvinvointiasioihin liittyen työryhmä ilmaisee huolensa osaavien hevoseläinlääkäreiden riittävydestä tulevaisuudessa. Yhä harvempi eläinlääkäri erikoistuu hevosten hoitamiseen, ja etenkin kasvukeskusten ulkopuolella osaavista eläinlääkäreistä on pulaa.

Vastuulliseen hevosten omistamiseen kuuluu myös ymmärrys siitä, milloin hevonen on elinkaarensa päässä. Hevosella on oikeus elää elämisen arvoista elämää.

Raviurheilun ei tarvitse olla vakavaa, tuloskeskeistä tai tavoitteellista. Tärkeää on kuitenkin varmistaa, että raviurheilua harjoitetaan vain hevosilla, jotka ovat terveytensä ja muiden ominaisuuksiensa puolesta siihen soveltuvia.

9. KOULUTUKSEN JA NEUVONNAN TOIMINTAMALLIT

Työryhmä toteaa, että hevosalaan liittyvän tutkimuksen kehittämisestä on olemassa päivitetty strategia (Hevosalan tutkimusstrategia 2020, Suomen Hippos ry, Suomen Ratsastajainliitto ry, Hevosopisto Oy ja Luonnonvarakeskus).

Toimintaympäristön muutos on nopeaa ja edelleen nopeutumassa, jolloin ajantasaisen tiedon tarve ja merkitys korostuu entisestään. Etenkin sosioekonomisen tutkimuksen lisäämiselle on tarvetta tilanteessa, jossa esimerkiksi hevosen omistamiseen liittyvät rakenteet ovat murroksessa. Samoin hevosalan yhteiskunnalliset kytkökset, kuten strategiassa korostetaan, ovat moninaiset ja tutkimuksen tarve kokonaisuudessaan on erittäin merkityksellistä.

Koulutuksen ja neuvonnan suhteen ongelmana on palveluiden sirpaleisuus. Monenlaista tietoa on saatavilla, mutta alan toimijoiden on monesti vaikea tietää, mistä tietoa ja neuvoja tulisi milloinkin hakea. Eri organisaatioiden välistä yhteistyötä olisikin syytä edistää ja päästä mahdollisimman hyvin yhden luukun malliin, jossa apua saisi keskitetysti yhdestä paikasta.

Suomen Hippoksen lisäksi neuvontaorganisaatioita ovat mm. 16 hevosjalostusliittoa, neuvonnan ja koulutuksen kehittämisyksikkö Hevostietokeskus, hevosalan osaamiskeskus Hippolis sekä Suomen Hevosenomistajien Keskusliitto SHKL. Eläinten hyvinvoinnista vastaavilla viranomaisilla on myös merkittävä rooli alan neuvonnassa. Myös Suomen Eläinsuojeluyhdistys SEY on viime aikoina aktivoitunut hevosalaan liittyvässä keskustelussa.

Varsinaista hevosalan ammatillista koulutusta järjestetään kuudessa oppilaitoksessa. Suomen Hippoksella on oma Hipposakatemia-oppimisympäristönsä, jota hyödynnetään mm. toimihenkilöiden koulutuksessa ja ajolupakursseilla.

Neuvonnan, koulutuksen ja myös edunvalvonnan ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen suhteen hevosalan eri kenttien on löydettävä toisensa entistä paremmin ja pystyttävä toimimaan yhtenä rintamana.

TYÖRYHMÄN KUULEMAT ASiantuntijavieraat:

Svensk Travsportin puheenjohtaja **Marjaana Alaviuhkola**

Vedonlyöntiasiantuntija **Reijo Anttila**

Suomen Hippoksen hallituksen puheenjohtaja **Kari Eriksson**

Suomen Hippoksen jalostusvaliokunnan puheenjohtaja **Kristiina Ertola**

Hevostietokeskuksen toiminnanjohtaja **Minna-Liisa Heiskanen**

Vermont Ravirata Oy:n toimitusjohtaja **Heikki Häyhä**

Suomen Ravivalmentajat ry:n toiminnanjohtaja,

Etelä-Suomen Hevosjalostusliiton puheenjohtaja **Antti Karhila**

Suomen Hippoksen entinen toimitusjohtaja **Sami Kauhanen**

Ravivalmentaja **Harri Koivunen**

Agrologien liiton toiminnanjohtaja **Anne Laitinen**

Suomen Ratsastajainliiton puheenjohtaja **Marjukka Manninen**

Suomen Hippoksen toimitusjohtaja **Minna Mäenpää**

Hevoskasvattaja **Oskari Mäenpää**

Suomen Hippoksen entinen toimitusjohtaja **Vesa Mäkinen**

Suomen Hevosomistajien Keskusliiton toiminnanjohtaja **Mitja Nummenmaa**

Toimittaja **Kaj Närhinen**

Hevostietokeskuksen toiminnanjohtaja **Anna-Mari Olbricht**

Joensuun Ravirata Oy:n toimitusjohtaja **Pasi Pykäläinen**

Raviohjastaja **Santtu Raitala**

Vermont Ravirata Oy:n puheenjohtaja, Hämeen Hevosjalostusliiton puheenjohtaja **Mikko Salminen**

Suomen Hippoksen entinen toimitusjohtaja **Pekka Soini**

Hevoskasvattaja **Riikka Takaneva**

Mikkelin Ravirata Oy:n toimitusjohtaja **Kari Tiainen**

Forssan Seudun Hippos ry:n hallituksen jäsen **Erkki Virtanen**

Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen toiminnanjohtaja **Kati White**

LÄHTEET JA LIITTEET

Hevostalous lukuina 2020 -julkaisu.

Hippolis, Suomen Hippos ry, Suomen Ratsastajainliitto ry, Luke Hevostalous 2021.

https://hevostietokeskus.fi/dataflow/hevostietokeskus/files/media/hevostalouslukuina2020_1331.pdf

Raviurheilun ja hevoskasvatuksen strategia 2021-2024. Suomen Hippos ry 2020.

https://www.hippos.fi/uploads/sites/1/2021/02/9de3a808-raviurheilun-hevoskasvatuksen_strategia_2021-24.pdf

Raviurheilun ja hevoskasvatuksen vastuullisuusohjelma. Suomen Hippos ry 2022.

<https://www.hippos.fi/tiedostot/vastuullisuusohjelma/>

Maa- ja metsätalousministeriö: Hevostalouden edistäminen

<https://mmm.fi/hevostalouden-edistaminen>

Suomen Hippos ry:n vuosikertomukset.

<https://www.hippos.fi/suomen-hippos-ry/vuosikertomukset-toimintasuunnitelmat/>

Hevosalan tutkimusstrategia 2020.

Suomen Hippos ry, Suomen Ratsastajainliitto ry, Hevosopisto Oy ja Luonnonvarakeskus.

